

DEBRECENI MAGY. TUD. EGYET.
KÖZIG. ÉS PÉNZÜGYI JOGI SEMINÁRIUMA.

IV/4v 40/6

A JOGBÖLCSELET

JOGIOKTATÁSUNKBAN

ÉRTEKEZÉS

Helyszám: ~~1124~~ 956 XII 31.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM Állam- és jogtudományi intézet
Leír. napló sz.: L3576/7

MELYET A NAGYVÁRADI KIR. KATH. JOGAKADÉMIA 1909—10. TAN-
ÉVÉNEK MEGNYITÓ ÜNNEPÉLYÉN 1909. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 15-ÉN
TARTOTT

Dr. HOVÁNYI GYULA

ny. r. jogtanár.

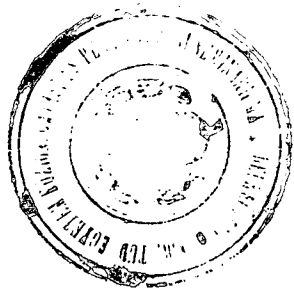
BIM. Ctr. Budapest
Eur. ...

Helyszám: 1124

SZENT LÁSZLÓ NYOMDA NAGYVÁRADON.
1909.

SZEGEDI TÖRÖKÖZMÉNYEK
Állam- és Igazgatási Osztály
Lelt. napló Sz: 34357
17

A Jobbölcsélet Jogioktatásunkban.

Az 1874-ki szabályzatban a jogtanodák új szervezéséről a Jobbölcsélet még két féléves tárgy: heti 5 óra számmal;

1884-ben már csak féléves: heti 8 órával;

1889-ben e 8 óra heti 6 órára száll alá;

1901-ben pedig törlik a II-ik alapvizsga tárgyai közül.

Vajjon jogiműveltségünk és nemzetünk érdekei szempontjából ez az elbánás a Jobbölcsélettel helyes volt-e?

A tanév beköszöntő értekezésnek szokás szabta keretében e kérdéssel kívánok foglalkozni.

Azt vélem, abban egyetértünk: ha akármelyik két féléves tárgy előadását egy félesztendőre vonjuk össze, majd a félévre már összeszorított tárgynak heti 8 óraszámát 6 órára leszállítjuk, végül töröljük a vizsgatárgyak sorából; úgy ennek alig lehet a következménye más, mint az, hogy az ily elbánásban részesülő tárgynak addig élvezett jelentősége csökken, észrevehetően csorbul.

Hiába is tagadnók. A joghallgató más szemmel néz oly tárgyra, melyet csak hallgatni, amelyből csupán sikeresen colloquálni kell, mint arra a másikra, melyet nemcsak hallgatnia, melyből nemcsak eredményesen colloquálnia, hanem még sikeres vizsgát is tennie kell, különben jogitanfolyamát be nem fejezheti, végbizonyítványt nem kaphat.

Tehát valószínű, hogy a II. éves joghallgató zokon nem vette a Jobbölcsélet törlését, mert azóta csak a magyar közjogból, a nemzetgazdaságtanból és pénzügytanból kell vizsgára készülnie.

A II-ik alapvizsga egy tárggyal könnyebb lett, a pálma ama sajtóságos természetén pedig, hogy: „*sub pondere crescit*“ nem egy másodéves jogász csak csodálkozik, eltűnődik!

Tiszta sor az is, hogy a közjog, meg a nemzetgazdaságtan és pénzügytan professorai a Jobbölcsélet törlése folytán a vizsgán jóval több időt nyertek; azóta fontos tárgyaikat még kimerítőbb módon kérdezhetik.

De meg melyik professor az, akinek a vizsgán észrevétlen akkor telik az idő: amig collegája kérdéseire ügyelhet; ellenben únja magát, midőn ő maga kérdez?

Tanügyi körökben is örömet szerzett, hogy jogi vizsgarendszerünknek túlterheltségén legalább a II. évesekre vonatkozóan könnyítettek.

Ámde a Jobbölcsélet törlésén a főiskola tanügybarátai, a jogiprofessorok, a joghallgató ifjuság együtt nem lelhetne úgy örömét, mint ama tábor, amelynek semmiféle [részleges vagy általános] bölcselkedés nem fűlik a fogához.

Az e táborba seregletteknek az Autosophia s nem a Philosophia ízlik.

Nem a bölcsességet kedvelik ők, hanem Enmagukat s az anyagot.

Becsés énjük felé horgasuló (Anthropocentrikus) fölfogásuk ilyen: „Nincs semmi tiltva, minden szabad.“ (Hirschberg). Keresse mindenki csupán csak önmagában a jónak, az igaznak törvényét: ott bizonyval

megtalálja. Minden ember önmagának külön-külön törvényhozója. Szóval mindaz erkölcsös, amit akarunk.

A világ pusztán csak egy gép, mely létét szerencsés véletlennek köszöni. Az élet is egyedül csak gépiesség. Az ember tisztán csak állat.

Tehát Anaximanderrel egyeznek abban, hogy a Chaos a világ kezdete, Empedokles-sel, hogy csak harc a dolgok atyja, az Epikureusokkal meg Sophistákkal, hogy állati eredetből kell megfejténi az emberi lényeket.

Csak az létezik, amit érzékeink révén észreveszünk. Vagyis ha ez igaz volna — mihelyest az az élőlények megszűnnének, e pillanattól fogva semmi sem léteznék; mert nyilvánvaló, hogy élőlények hiányában észreállítás egyáltalán nem történhetnék.

Szerintük csak tapasztalati igazság van.

Még attól a gondolattól is fáznak, hogy a dolgoknak lényegét fürkésszék, hogy hatoljanak amennyire elménk megengedi a dolgoknak mélyébe.

Ehelyett, mert megakad szemük a dolgok föl-színén, csak erre vetik magukat, szilajul csak ezen paskolnak.

A bölcselkedésnek e szán-szándékos rövidlátói a bölcselkedés feladata: a létező (emberi elmével megismerhető) végső okának kutatása elől úgy bujnak ki, hogy az „*Ignoramus et Ignorabimus*“ kényelmes palástjába belebújnak. Ha bár Zieglerrel a strassburgi, modern Pyrrhonnal, ki azt hirdeti, „mindenben kételkedhetünk, sőt szabad mindenben kételkednünk“ nem is eveznek egy hajóban, de a bölcselkedésnek ez édes semmittevői a „Nem tudom“ hypothezis függő-ágyán heverésznek s észre nem veszik, hogy részükről e tehetetlenképűség, eszüknek ez a behu-

zása ép amikor őket a küzdő gyepre várjuk volta-képen: kerékoldás, megiramodás az igazság elől.

A legbüszkébbek arra, hogy a tények szilárd talaján állanak. De elbizakodottságukban azt már nem veszik észre, hogy ez a talaj jól megalapozott létezésen és ismeretlen hiányában voltaképpen egy lejtő, melynek a lábánál az alanyiség mély szakadéka tátong, melyről Goethe az elismert, egyetemes lángész így nyilatkozott: „A hanyatló s bomlásnak induló korszakok alanyiasok, ellenben a haladó korszakok tárgyias irányuak.“

Világszerte kürtölik ők, hogy a pozitív bölcselet az emberi szellem férfikorának felel meg, a bölcselet „Ne továbbja.“

Pedig valójában a világ megértésének, a világ-rejtély megoldásának egyik leggyermekdedebb módja. A gyermek szemében is az aranyfüst termésarany.

Előttük is csak az létezik, ami kézzel fogható, ami szembeszökő, tehát csak az anyag mozgásával együtt; nem pedig minden, mi van, mi hatni képes.

A reálisnak a fogalmát egynek veszik az érzékelhetőnek a fogalmával, a mozgást az étellel.

A pozitív bölcselet az igazság megismerésének csak egyik forrását, a tapasztalást fogadja el, a másik forrásról a tiszta gondolkodásról (cognitio intellectiva) még hallani sem akar.

Önmaga elé föladatúl egyedül tények, a jelenségek és ezek egymáshoz való viszonyának a tanulmányozását tűzi ki, pedig a Philosophiának tárgya: a kerek világon minden, de minden, ami van, a legkisebb paránytól a felséges Istenig. Minden felvilágosításra szorúl tehát mindennel szemben, véges végig felveti a „miértet“?

A Philosophia, mikor tisztében eljár, vagyis „quaerit veritatem“, akkor rá van utalva nemcsak az indukcióra, a kísérletezésre, hanem a következtetésre, a combinatióra, sőt még a magasztos intuícióra is. Legfenségesebb tárgya: maga az Isten. Ellenben a positiv bölcselet tárgya csak az anyag, az erő:

„Der Hexenmeister X
Der Alles ist und ist doch nix“.

Hisz „quae videntur temporalia sunt, quae autem non videntur aeterna sunt“. Igen találóan nevezi a hindu bölcselet az ilyfajta észjárásukat (lokajatika) „a világ után kapaszkodóknak“, majd pedig (durvidagha) „rosszúl égetett téglának“, a dolgok lényegét, okát, célját kutató bölcselővel (vidagha) a „jól égetett téglával“ szemben.

A Philosophia előttük mindig: Transhimalaja, mert hisz az ő Sven Hedinök nem jövel!

A Philosophia által produkált általános fogalmakra ennek dacára rászorúlnak. Rá vannak utalva különösen, mikor a tapasztalás sivár homoksivatagját öntözni kénytelenek. Ámde ilyenkor zavaros erecskékből, iszapos tócsákból meritenek, mert a tiszta forrást a tiszta gondolkodást ők maguk torlaszolták el önmaguk előtt.

Ez az oka, hogy az általános fogalmakkal bánni nem tudnak, azokkal nincsenek tisztában, sejtelmük sincs nagy becsükről.

Ismereteiket az általános fogalmakra akként aggasztják, akár az a jó falusi, ki Európa-kertjében háza tőszomszédságában kínálkozó classicus romokra teregeti fehérműjét, de azzal ám nincs tisztában, hogy voltaképen mik hát ezek a romok.

Meg is becsüli azokat, akár a ruhaszárlító kötelet.

Az embert, ki két világ mesgyéjén áll, meg nem értik.

Fölfogásuk szerint a test és lélek ugyanaz. Az etikát a fizikától külön nem választják. Ők csak a konkrétal vesződnek.

Egész viselkedésük szakasztott olyan, mint Diogenesé, a cynikusé: „Látom az asztalt, a serleget, de nem látom az asztal, a serleg lényegét“.

A bölcselők fejedelmének szavaival nekik is feleletül adhatjuk: „Egészen rendben van a dolog, mert vannak szemeid, melyekkel látod az asztalt, a serleget, de nincsenek ám szemeid, amelyek ellátnak az asztal, a serleg lényegéig.“

A Philosophia az általánost, az érzéken túl fekvőt keresi. Feladata: *causarum cognitio*, mint azt egyszer s mindenkorra Raffael ecsetje a Stanza della Segnatura mennyezetén megörökítette.

De ők materiális elveikkel a szellemi világot átölelni, az érzést, a gondolkodást, az akarást megfejtteni nem tudják. A józan ész nem képes a gondolatot, az érzést, az akarást pusztán mozgás számba venni. Nem is az igazság vadászai ők, mint Pythagoras a magához hasonlókat találóan nevezi, hanem az igazság Rontó Páljai, a józan ész szegénylegényei.

Arról meg épen szó se essék, hogy arra a bölcséleti Mont-Everestre felemelkedni tudnának, honnan sz. Ágostonunk így szól: „Mi látjuk a dolgokat, mert vannak, de a dolgok azért vannak, mert Isten látja őket.“

Ők inkább hajlandók az ismeretes példabeszédet: „Amicus Plato, amicus Sokrates, sed magis

amica veritas“, visszájára fordítani: „Amica veritas, sed magis amicus Darwin aut Herbertus Spencer“.

Szóponyvájuk, meg gomba módra szaporodó olcsó füzeteik révén pedig már oda jutottunk, hogy az utazgató vigéc, sőt az ujságos gyerek a bölcse-lők fejedelménél Platónál, Aristotelesnél, „azok mes-terénél, kik tudnak“, a lángeszű sz. Ágostonnál mind okosabbnak tartja magát, mihelyst Darwint, Herbert Spencert a száján kiejti.

Hála nekik, a filozofus csizmadiák száma már egy légió!

Plato álma immár a trónok betöltéséről teljesülhet!

Nincs az a „Sacrificio dell Intelletto“, amelyre egyikük, másikuk rendszerük nyeregbe segítése ked-veért kapható nem volna.

Csattanósan világítja meg ezt notorius atyames-terüknek Häckelnek a viselkedése, ki — mikor né-met alapossággal sarokba szoritották — kénytelen volt beismerni, hogy egy élettani műből átvett em-bryo ábrákat meghamisított akként, hogy az illető ábrákba toldásokat szúrt bele. Célja a ludasságnak az volt: hogy a meghamisított ábrák segítségével bi-zonyithassa be azt, hogy az ember állatból formáló-dott emberré, állatból vergődött föl oda, ahol találjuk. Ez ám csak a tudomány. Itt nincs semmi feltéte-lezés!

Ez a positiv bölcselet, mely a vallásközönbös-ség dajkatején nőtt fel, a jogtudomány mezején is babérokra áhitozik! Mig szive vágya szerint a Jog-bölcseletet kivetheti a nyergéből, addig elnevezésével él ugyan, de a régi tömlőkbe új levet tölt, mond-hatnók fa-alkoholt (CH_4O) etilalkohol ($\text{C}_2\text{H}_6\text{O}$) helyett akár nálunk egyik másik pálinkakimérő!

Ha e friss töltést elemezzük, abban ily alkotórészeket ismerhetünk föl: Az akarat törvényszerű. Az ember csak anyag. Az ember és az anyag egy és ugyanazon törvénynek van alávetve. A jognak egyetlen, egyedülálló forrása az államnak tételes törvénye. Jog csak az, aminek háta mögött áll az állami végrehajtó. Az államhatalom mindenható. (Nero római császár kedvenc lova valóságos consul volt.) Az állam törvényének, az állami akaratnak semmiféle korlátja nincs (az anyaszentegyháznak szentségeit természetfölötti hatályossággal szolgáltatathatják ki a laikus állami tisztviselők.) A jogrendnek nem pillérje a magántulajdon, még kevésbé a monogám házasság, legkevésbé a szerződés. (Olyan nincs, hogy adott szavam még akkor is kössön, mikor már mást gondoltam, mikor az már feszélyezni is kezd.) Izleltetőül ennyit.

Nyilvánvaló, hogy e tételek torztételek. A jog- és erkölcsstan mezején minden értéket elértéktelenítnek. Merőképtelenségek, mert az emberi természet kiirthatlan tulajdonságaira, állandó szükségleteire, hajlamaira fittyet hányanak. Tótágast állítják a józan ész, az igazságérzetet, azt a mélységes mély érzetet, mely ma erősebb, mint tegnap, holnap erősebb, mint ma; mert amint emberöltőről emberöltőre száll, az emberi természetbe mind mélyebbre évődik, vésődik, akár a folyam, mely haladtában mind mélyebbre ássa magát.

Tehát e fonák tételekkel szemben állást kell foglalnunk. Ez jogiműveltségünk követelménye. Nemzetünk irányában is kötelesség!

A szeget fején találta M. Terézia királynő, intézetünk dicső alapítója, mikor így szólt: „Az

iskolaügy politikum s mindig is az marad.“ A jogi főiskolák ügye még hatványozottan az.

Az alma materek (néha noverca-k) láthatlan, de effektív sugarakat árasztanak szakadatlanul, melyek az ország jogászainak gondolkodásmódját alakítják, (alaktalanítják); jogérzetüket formálják, (deformálják) és a jogászvilág segélyével a nem jogásznak lelkületét, gondolkozását, anélkül hogy sejténé, egy kap-tára ütik, szolgálatukba szegődteik.

Az államnak, az egyháznak, a társadalomnak tehát nagyon is a bőrére megy, „ea res agitur“, vajjon helyes avagy fonák jogi alapelvekkel, egészséges vagy kóros jogérzettel, megvalósítható avagy szappan-buborékszerű jogi-intézmény eszményekkel fölvértezett ifjuság hagyja el az Aulát.

Roger Baco már a XIII-ik században hirdette: „*Ipsa scientia potestas est.*“ Ámde a jogtudomány nem pusztán egyéni hatalom, hanem socialis, sőt közhatalom!

Ezért a magán- és közjog mezején egyaránt nem legulejusokra, de jurisconsultusokra van szükségünk.

Nemzetünknek is nem törvénytörzszakasz-rágók, jogmarók kellene, kik tudják ám a dörgést a jogcsűrés-csavarás-, a törvény kibúvás mesterfogásai-ban „héjamadarak, kik le-le csapnak a fölyhőbűl“, hanem jogászok. A tételes jogok oly művelői s alkalmazói, kik ha a jogból élnek is, de mindenhá a jogért élnek.

„Villogtatják rettenetős pallosukat“ a nemzetnek, az egyháznak, a családnak, az egyénnek jussáért.

A fenséges, a szentséges jogért, melyet ideig-

óráig elnyomhat ugyan a nyers, (a vad) erő, de soha meg nem szüntethet.

Mert szivünkben az igazságérzetet kiirtani, elménket a józan belátástól megfosztani, mert a „*homo sum*“-ról lemondani nem lehet!

A hazának, az emberiségnek ily nem a jogból, de a jogért élő jogászlégiót oly jogi oktatás, melyből hiányzik vagy amelynél sutba van lökve a Jobbölcselet: nem adhat.

Pedig bokrosodhatik úgy fejünkön a jaj, hogy a hatalomnak a szeme közé kell vágnunk: „*Remota iustitia quod sunt regna nisi magna latrocinia.*“

Annak is fordulhat a sorja, hogy a népképvi-
seletet kell figyelmeztetni: „Egy nemzet akarata sem teheti igazságossá azt, ami igazságtalan.“ (B. Constant).

Ez elsősorban sohasem volt, nem is lesz a tétéles jog művelőjének a dolga, ad annak eleget az ő saját tanszéke.

A Jobbölcselet azonban már nem háritja el magától e kötelességet.

Sőt épen ilyenkor szánt mélyebben a dűlőjében és akkor, midőn behatóan foglalkozik a fölcsillanó jogeszményekkel, a nép innyét csiklandozó jogintézmény tervezetekkel és megállapítja, vajjon céljuk a jó avagy csupán a képzelt jó. Így példának kedvéért: a szabadszerelem, a szabadbűnözés, a szabadtulajdon, a szabadszerződés intézményeiről megállapítja, hogy eme káprázatos intézményeknek a magva: a féknélküliség; rágó férge: a merő egoismus.

Tehát *antisociális intézmények*, melyeknek megvalósításához a békességes összeférés, a művelődésnek, a haladásnak lehengerelése, porba ejtése nélkül komolyan még hozzá sem láthatunk.

Hisz polgáriasodásunknak összegyűjtött kincseit tele marokkal szerte széjjel szórnák, mint a szélvész az elhagyatott kazalt.

Az emberi természet megváltoztatása nincs hatalmunkban.

A veszedelmes szép jogeszményektől ittas intézmények pedig csak a heted-hét országon is túl élő embereknek valók, kiknél még a madár se jár.

Amint már a „Haza Bölcse“ talpraesett szavakkal figyelmeztet: „Jaj annak a törvényhozónak, ki oly ideális törvényeket alkot, melyeket az emberi élet naponként s a tapasztalás minden órán meghazudtol.“

De nemcsak ez okból van szükségünk Jobbölcseletre, hanem azért is, mert jogiműveltségünknek lendületet, szépséget, összhangot, egységet ad.

Nemcsak szilárddá, teljessé, átlátszóvá teszi azt, hanem szellemi fegyvert szolgáltat a *Pry Pál állam*, a *Csák Máté* egyén ellen.

Származzék ez anarchizmus, az a panarchizmus rosszakaratból avagy tudatlanságból. Nagy baj, ha az állam Leviathan, de még nagyobb: ha mindenik kurta, cifra szűrből, sarkot verő királyi palástot szőnek!

A Jobbölcselet gyámolítja a törvénytlató birót a tételes jog hézagainak betöltésében, ellenmondásainak kiküszöbölésében.

A Jobbölcselet hordozza ragyogó fáklyáját a törvényhozó előtt, hogy a magánérdek, az ésszerűtlenség, az igazságtalanság zökkenőit, kátyuit kikerülhesse.

A Jobbölcselet képesíti a törvényhozót áldásos és maradandó jogalkotásra. Mert, ha felvetjük a kérdést: vajjon, minő tételes jogparancs állandóbb, ál-

dásosabb, talán az, mely a „Cartel est nôtre plaisir“-ből, a „Sic volo, sic iubeo“-ból csöppent ide, vagy pedig az, amelyet a törvényhozó a közjóért, a rend és szabadság, a hagyomány és haladás szolgálatának tudatában akként alkot okkal-móddal: hogy elsőnek számot vet a jogiszabályozást követelő (emberi) viszonynak céljával, mivoltával, nemkülönben környező állapotával (a népgazdasági erejével, műveltségi fokával, erkölcsi színvonalával, nemzeti sajátosságaival), majd meg közel férközik az ésszel s igazságérzettel megáldott emberi természethez, tulajdon népének lelkéhez és ezek elevenéből biztos kézzel egy csapásra szökkenti életre és legott csinál csinnyán a kergetőző századok, évezredek bölcsességéből, tapasztalatából kikristályosodott jogelvekkel összeróvja, róvogatja?

A felelethez semmi kétség sem férhet.

Mert a tapasztalat is azt igazolja, amit egyébként már a józan ész is diktál, hogy: a törvényhozónak legkeményebb jogparancsa, mely nem *az emberi természet szakasztott oldalbordája*; nem a *történelem próbás jogelvek osztályosa*; hanem kényből-kedvből, hatalmi lépésből, egyoldalúságból, ellenszenvből, szeszélyből van jól, rosszul összeróvát-kolva, az a kemény jogparancs könnyűszerrel boruló, boritható, akár az a kicsiny lélekvesztő, amelyet a Fidzsi szigetek benszülöttje csak a dió kemény héjából eszkábál össze.

Ellenben a tételes jogalkotásnak Dreadnaughtja, mind megannyi úszó érc vára a javából. „Fluctuat, non mergitur“ jelmondattal, a másik még ha *lex imperfercta* is, amelyre az általános emberi természet kézjegye: *az igazságosság, az ésszerűség* rá

van ütve, mert ennek a jogparancsnak nemcsak a köntöse mutat jogot, hanem egész valója, ize-vére színjog.

A Jobbólcselet tereli végre a törvényhozót az egyetemes becsű jogalkotás mezejére, mert erősíti lelki szemeit, hogy nemzetének különállósága, „hazulról is minden kitelik“ volta mellett az általános emberit, az emberi nem egységét, szolidaritását, haladását éles világításban szemügyre vehesse, nemzete javára fordíthassa.

A Jobbólcselet képesíti a törvényhozót tőzsgyökeres nemzeti jogalkotásra, mert mint a hagyományok becsének avatott ismerője finomitja a törvényhozó lelki hallását, hogy az emberiség jogi symphoniájában tisztán megkülönböztethesse nemzetének hangszerét, így a magyar törvényhozó a tárogató hangját, azt a jogitárogatót, melyet előbb Verbőczy István, majd Deák Ferenc tartott kezében, amellyel ők a magyar jog Lavottai, nemcsak nemzetünket büvölték el, hanem ihletett hallgatójukká tették: a magyar jog Géniuszát is!

Ily tárgy tehát, mint a jobbólcselet számot tart ősi portájára!

Sőt, ha szemügyet vetünk korunk socialis szellemáramlatára és gondolkodunk is azon, hogy Belgiumban, Hollandiában, Spanyol-, Olasz-, Német-, Franciaországban a jogifőiskolák tanárai — akár a Missidominici Charlemagne idejében — már járnak városról-városra, kiszállnak a falvakba (ambulans főiskola), hogy európaszerte a kisembereket, a legterpedtebb nemzet réteget jogi műveltség áldásában részesítsék ép jogérzetüket, helyes észjárásukat, szóval szellemerkölcsi világukat az ankylos-

tomszerű tanokkal szemben egészséges és bővérűekké tegyék: akkor jogioktatásunk tanulmányi és vizsgarendjében államférfiúi messzelátással főhelyet magyar jó szívvvel adunk a Jogbölcséletnek a célból, hogy hadd „sarabolja-darabolja“ magyarán az antisociális „lompos“ tanokat és mi meg egyre dicsérgethesstük a Jogbölcséletet Bezerédi nótájával eképen:

„A Rábában vértől hiznak az halak,
Véres vizben egymásra tátogatnak,
Dicsérgetik *Bölcséletet* magoknak,
Hogy ő volna fundátora javoknak “

